

Udomowienie mięsożernych zwierząt futerkowych – tchórz wczoraj i dziś

Dorota Kowalska, Paweł Bielański

Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, Dział Zasobów Genetycznych Zwierząt, 32-083 Balice k. Krakowa

Tchórze w systematyce zalicza się do rzędu drapieżnych (*Carnivora*), rodziny łasicowatych (*Mustelidae*), podrodziny łasice właściwe, rodzaju łasica (*Mustela*). W podrodzaju tchórz wyodrębnia się 4 gatunki: tchórze europejskiego (*Mustela putorius*), stepowego (*Mustela eversmanni*), fretkę (*Mustela putorius furo*) i amerykańskiego czarnonogiego (*Mustela nigripes*).

Udomowienie tchórze a właściwie fretki

Udomowienie fretki miało miejsce prawdopodobnie około 2500 lat temu, w basenie Morza Śródziemnego. Wprawdzie wiele źródeł podaje jako miejsce udomowienia Egipt, jednak ostatnie badania staroegipskich rysunków skalnych wskazują, że przedstawianym na nich zwierzęciem była mangusta egipska (*Herpestes ichneumon*), znana również pod nazwą ichneumon czy szczer faraona – gatunek drapieżnego ssaka z rodziny mangustowatych (*Herpestidae*), zamieszkujący Półwysep Pirenejski oraz Afrykę. Za innym miejscem udomowienia przemawia też fakt, że fretka nie trafiła do panteonu zwierząt świętych, jak inne obłaskawione przez Egipcjan zwierzęta. W kraju tym również stosunkowo wcześniej udomowiono koty, nie było więc potrzeby sprowadzania czy osuwania zwierząt nieprzystosowanych do panujących tam warunków klimatycznych. Koty jako zwierzęta święte nie mogły być wywożone z Egiptu, dlatego to raczej Grecy czy Fenicjanie byli zainteresowani udomowieniem zwierzęcia, które pełniłoby podobną do niego rolę. Do roli ojczyzny fretki

kandydują również Maroko i Libia, choć ta wersja jest również mało prawdopodobna. Bardziej pewne jest to, że zwierzętku temu zawdzięczamy wymyślenie smyczy. Rzymianie używali je do polowania na dzikie króliki, a ściślej do wypłaszania ich z nor, ponieważ jednak fretka wypłaszając królika anektowała jego norę, układając się w niej szybko do snu, polujący, aby nie stracić zwierzęcia, zaczęli wiązać je na smyczy. Powiązanie hodowli fretek z ich wykorzystaniem do polowań na króliki ułatwia śledzenie ich losów przed wiekami. Tak więc, z dużą dozą pewności możemy przyjąć, że właśnie fretki dotyczyła najstarsza chronologicznie, bo pochodząca z IV wieku p.n.e., wzmianka słynnego uczonego greckiego Arystotelesa, czy o wiek później Herodota. Od średniowiecza fretka zaczęła stopniowo tracić swoją popularność jako zwierzę domowe, gdyż bardziej popularny jako łowca gryzoni stał się kot. Ponieważ „świętego” kota nie wypadało zatrudniać na statkach, dlatego też tam właśnie trafiła fretka.

Tchórze europejski, tchórze stepowy, fretka, tchórze hodowlany

Tchórze europejski (*Mustela putorius* L.) w stanie dzikim występuje w prawie całej Europie, aż po Ural (z wyjątkiem krajów śródziemnomorskich i półwyspu bałkańskiego) oraz w Azji Środkowej. Najczęściej spotyka się go na terenach lesistych, blisko osad ludzkich, gdzie ma łatwy dostęp do pokarmu. Poluje na drobne ptaki, wybiera z gniazd jaja i pisklęta, niszczy

myszy, szczury, nornice, ale jego łupem padają też często kury, króliki, gołębie. Dzięki niesamowitej zwinności, szybkości, ale też sprytowi bez trudu łapie swoje ofiary, natomiast sam jest bardzo trudny do schwytania.

Tchórz prowadzi nocny tryb życia; w dzień chroni się w norach i podobnie jak jenot często przejmuje opuszczone nory lisie, borsucze, a nawet nisko położone dziuple. U zwierząt tych występuje dymorfizm płciowy, samce mają dużo masywniejszą budowę, są większe i cięższe, ważą przeciętnie 1000–1500 g, maksymalnie 2000 g. Samice osiągają 650–850 g masy ciała. Dojrzałość płciową tchórz europejski osiąga w wieku 9–10 miesięcy. Ruja występuje najczęściej w marcu lub kwietniu i trwa 3–5 dni. Po 40–42 dniach od pokrycia samica rodzi od kilku do kilkunastu młodych (średnio 4–6 sztuk). Młode tchórze po urodzeniu są ślepe, bezzębne, pokryte bardzo delikatnym, cienkim włosiem puchowym, ważą średnio około 10 g. Rozwój ich jest stosunkowo szybki. W 3–4 tygodniu życia otwierają oczy, a w wieku 6–7 tygodni opuszczają już gniazdo. W wieku 5 miesięcy osiągają dojrzałość fizyczną. Jesienią znacznie zmniejsza się tempo przemiany materii u tchórzy, a w ich ciele zaczyna odkładać się tłuszcz zapasowy, przez co masa ciała wzrasta o około 20%.

Pełną dojrzałość okrywy włosowej osiągają młode tchórze stosunkowo późno, bo dopiero w grudniu. Okrywa włosowa dzikiego tchórza w okresie pełnej dojrzałości odznacza się przede wszystkim pięknym lśniącem połyskiem. Na grzbiecie włosy pokrywowe z reguły są bardzo ciemne, z przeświecającymi, zwłaszcza w kierunku boków ciała, jaśniejszymi – żółtawymi lub prawie białymi włosami puchowymi. Wyprawione futra dzikich tchórzy noszą w handlu nazwę „elek”.

Tchórz stepowy jest mieszkańcem stepów, półpustyń, łąk wysokogórskich, które zasiedla do wysokości 2200 m n.p.m. Areał tchórza stepowego obejmuje Eurazję, m.in. Azję Środkową, zachodnią Syberię, Mongolię i Chiny. W Europie występuje na południu Rosji i Ukrainie, bywa również spotykany w Rumunii i Bułgarii. Należy do ruchliwych i zwinnych, średniej wielkości drapieźników o typowej dla łąsicowatych wysmukłej sylwetce. Budową i proporcjami ciała nie różni się od tchórza europejskiego. Ubarwienie tchórza stepowego jest

dużo jaśniejsze od europejskiego; grzbiet, kark i boki ciała są woskowożółte, a kończyny brunatne. Głowa razem z uszami jest biaława, tylko wokół oczu występują ciemniejsze plamy, tworzące maskę. Futro odznacza się rzadkimi i krótkimi włosami ościstymi, nie przykrywającymi żółtawych włosów wełnistych, które decydują o jasnym ubarwieniu sierści tchórza stepowego.

Okres godowy tchórza stepowego przebiega wczesną wiosną, ciąża trwa 37–38 dni, z czego jedna trzecia tego okresu przypada na diapauzę (zatrzymanie rozwoju zarodka przed implantacją). Samice rodzą w miocie 8–10 młodych. Młode otwierają oczy po około miesiącu, ale już wcześniej rozrywają zdobycz przyniesioną przez matkę do gniazda. W wieku 40–50 dni potomstwo zaczyna wychodzić z gniazda i uczy się polować. Tchórz stepowy ma stosunkowo słaby wzrok, najlepiej rozwiniętymi zmysłami są słuch i węch. Podobnie jak tchórza europejskiego, miejscem jego kryjówek są nory innych zwierząt, najczęściej susłów czy chomików.

Fretka pod względem wielkości jest podobna do tchórza i stanowi jego odmianę albinotyczną. Ma białą lub jasnokremową okrywę (w zależności od pory roku), znacznie rzadszą od okrywy włosowej tchórza. Słabiej rozwinięte są przede wszystkim włosy puchowe, dlatego też okrywa jest bardziej płaska i sztywniejsza. Skóry fretek są mniej wartościowym surowcem niż skóry tchórza. W Polsce od lat 80. XIX wieku pełni rolę zwierzęcia domowego.

Fretki są gatunkiem silnie dymorficznym (samce są około dwukrotnie większe od samic) i osiągają pełne rozmiary w wieku 1 roku. Masa ciała samic waha się od 0,3 do 1,1 kg, samców od 0,9 do 2,7 kg. Długość ciała wynosi 33–35,5 cm dla samic i 38–40,6 cm dla samców. Przeciętna długość życia tych zwierząt to 6–10 lat.

Fretki pozwalają się oswajać, łatwo się uczą i mogą być dobrymi towarzyszami, dlatego również obecnie chowane są w wielu domach, co znalazło nawet wyraz we włączeniu ich (obok psów i kotów) do grupy zwierząt podróżujących z paszportami dla zwierząt domowych w krajach Unii Europejskiej. Fretki wymagają jednak dużej cierpliwości i zainteresowania ze strony właściciela, tak więc nie jest to zwierzę dla wszystkich. Nieustraszona natura i żywiołowy charakter dają wybuchową mieszankę w połączeniu z brakiem zahamowań i skłonnością do podgryzania. We-

sołe rozbiegane oczy, a przede wszystkim niewinny pyszczek mogą łatwo zmylić, gdyż fretka, szczególnie spłoszona, potrafi czasami dotkliwie pogryźć swojego opiekuna.

Decydując się na utrzymywanie tych zwierząt w domu trzeba pamiętać, że niestety wydzielają one silną i dość nieprzyjemną woń z gruczołów odbytowych. Można się jej pozbyć po wykastrowaniu fretki i wycięciu gruczołów. Zapewnia to komfort w kontaktach ze zwierzęciem. Jednakże, zabieg taki musi zostać przeprowadzony przez specjalistę lekarza medycyny weterynaryjnej, gdyż usuwanie gruczołów zapachowych nie jest proste. Zwierzątko to ma również swoje miejsce w malarstwie. Fretka (nieśluszenie nazwana łasiczką) wraz z damą pozowały słynnemu malarzowi Leonardo da Vinci do obrazu „Dama z łasiczką” (fot.1).

Fot. 1. Leonardo da Vinci – Dama z łasiczką
Photo 1. Leonardo da Vinci's – Lady with an ermine

W latach dwudziestych ubiegłego wieku fretki utrzymywano jako zwierzęta laboratoryjne, zwłaszcza w diagnostyce wirusologicznej.

W odróżnieniu od tchórze dzikiego mogą rozmnażać się dwa razy w roku. Ruja występuje najczęściej w marcu i powtarza się po 7–10 dniach od odsadzenia młodych od samicy (Woliński, 1982).

Tchórze hodowlany (*Mustela putorius* L.), nazywany dawniej tchórzeofretką, jest mie-

szącem, którego formami wyjściowymi były tchórze europejski i fretka. Nazwa tchórzeofretka, nie była poprawna, gdyż dziki tchórze, jak i fretka stanowią dwie odmiany tego samego gatunku i połączenie w jednej nazwie obu części składowych może sugerować, że obie formy są do siebie równorzędne, podczas gdy w istocie jedna jest podporządkowana drugiej (fretka jest również tchórze). W tej sytuacji zarówno ze względów logicznych, jak i porównawczych do nazw w innych językach, padła propozycja zaniechania używania mylącej nazwy tchórzeofretka i przywrócenia właściwej nazwy gatunkowej tchórze. W celu podkreślenia odrębności zwierząt, będących przedmiotem hodowli, w odróżnieniu od form dzikich postanowiono dodać, że jest to tchórze hodowlany (Maciejowski, 1987). Obecnie jednak proponuje się pozostawić tylko nazwę tchórze.

Fot. 2. Tchórze hodowlany
Photo 2. A breeding polecat

Hodowla tych zwierząt została zapoczątkowana w latach 30. ubiegłego wieku (fot. 2). W latach 80. zagłębiem hodowli tych zwierząt była Finlandia, gdzie w ciągu 5 lat produkcja skór zwiększyła się prawie 100-krotnie.

Samice tchórze hodowlanych, w porównaniu z norkami i lisami pospolitymi, mają wysoką płodność i plenność. Rodzą 1–18 młodych w jednym miocie, średnio 8 sztuk. Największą plennością odznaczają się samice dwuletnie. U tchórze hodowlanych w okresie letnim występuje druga ruja. Dwukrotne występowanie cyklu płciowego zwierzęta hodowlane odziedziczyły po fretce, gdyż u tchórze dzikich ruja pojawia się tylko raz w roku. Prowadzone w latach 80.

ubiegłego wieku badania nad możliwością uzyskiwania dwukrotnych wykotów w ciągu roku wykazały, że średnia liczba młodych uzyskanych z miotów letnich jest zdecydowanie niższa niż z miotów wiosennych. Skóry pozyskiwane z młodych tchórz, pochodzących z drugiego wykotu samic, są mniejsze i niższej jakości. Badania wykazały także, że tak intensywne użytkowanie samic tchórz wpływa niekorzystnie na wskaźniki użyteczności rozplodowej w roku następnym, jest więc nieekonomiczne. Dlatego też, w praktyce hodowlanej przestano wykorzystywać możliwość powtórnej ciąży (Zoń i Kubanek, 1985).

W Polsce spotyka się obecnie kilka od-

mian barwnych tchórza hodowlanego, choć obowiązujący wzorzec wyróżnia jedynie trzy (Wzorzec tchórz, 1999) (fot. 3, 4):

- typ barwny popielaty o umaszczeniu zbliżonym do tchórza leśnego, o czarnej barwie włosów pokrywowych, a jasnopopielatej włosów puchowych, z tendencją do białej;
- typ barwny pomarańczowy o barwie włosów pokrywowych od ciemnobrązowej do czarnej, a włosów puchowych – pomarańczowej;
- typ barwny cytrynowy o barwie włosów pokrywowych od ciemnobrązowej do czarnej, a włosów puchowych – cytrynowej.

Fot. 3, 4. Młode tchórze różnych odmian
Photos 3 and 4. Young polecats of different varieties

Skóry tchórz

Zabarwienie okrywy włosowej tchórza jest dość charakterystyczne: ponad włosy puchowe – o szaropopielatej lub słomkowej barwie – wyrastają włosy pokrywowe o zabarwieniu prawie czarnym lub czarnobrunatnym. Na grzbiecie są one bardziej gęste i dłuższe, a na bokach rzadsze i krótsze, przez co boki są jaśniejsze (Papciak, 1983).

Dwubarwność okrywy włosowej tchórz (barwa włosów podszyciowych i pokrywowych) decyduje o atrakcyjności ich skór na rynku futrzarskim. Nie można ich otrzymać w wyniku imitacji skór innych gatunków, np. poprzez barwienie. Jasnokremowe, popielate lub z odcieniem pomarańczowym podszycie, regularnie pokryte woalem włosów pokrywowych o umaszc-

czeniu ciemnym lub czarnym, tworzy wyjątkową kompozycję barwną, która nie jest możliwa do uzyskania w sposób sztuczny. Ta kompozycja barwna okrywy włosowej tchórz hodowlanych kwalifikuje je do zwierząt futerkowych o wysokich walorach użytkowych. Duża koniunkturalność na poszczególne typy barwne wskazuje na konieczność utrzymania populacji z możliwością wyodrębnienia poszczególnych typów barwnych.

W 100-punktowej porównawczej skali trwałości futer, w której za najbardziej trwałe przyjęto futro wydry morskiej, skóry tchórz zostały ocenione na 60 pkt. (II grupa trwałości). W związku z wyraźnym dymorfizmem płciowym u tchórz hodowlanych, skóry samce są zdecydowanie większe niż samicze (Bednarz i Frindt, 1991).

Młode tchórze hodowlane rodzą się po-

rośnięte delikatnym, jedwabistym włosiem o barwie popielatej. W wieku 3 tygodni w ich umaszczeniu zaczyna pojawiać się barwa brązowa. Kończyny, brzuch i ogon stają się czarnobrązowe. Dwumiesięczne osobniki mają już ubarwienie podobne jak dorosłe. Tchórze zmieniają okrywą włosową dwa razy w roku – wiosną i jesienią. W dojrzalej zimowej okrywie włosowej tchórze hodowlanych włosy puchowe i pokrywowe są całkowicie wyrośnięte i osadzone w skórze prawie prostopadle. W tym okresie okrywa włosowa ma maksymalną gęstość, włos jest jedwabisty, sprężysty, ma połysk i czystą barwę.

Hodowla tchórze w Polsce

W Polsce hodowano tchórze najczęściej wraz z innymi gatunkami mięsożernych zwierząt futerkowych. Stanowiły one zwykle znacznie mniejsze stado niż inne gatunki na danej fermie, dlatego też często nie uwzględniano specyfiki technologii ich produkcji. Przeszkodą, ograniczającą zarówno poziom, jak i jakość produkcji, oprócz braku wartościowego materiału hodowlanego, było panujące powszechnie mniemanie, że tchórze można utrzymywać w zdecydowanie gorszych warunkach niż norki i żywić paszą z odpadów o znacznie niższej wartości pokarmowej. Dlatego też, aby zaistnieć na światowych rynkach, na początku lat 80. ubiegłego wieku konieczne okazało się doskonalenie jakości posiadanych zwierząt. Był to okres, kiedy futra z tchórze hodowlanych były cenionym produktem na światowym rynku. Przy ich sprzedaży obserwowano na aukcjach futrzarskich podobne tendencje, jak dla skór jenotów. Wielkość sprzedaży na aukcjach była następstwem „kaprysów mody”. W 1981 r. na międzynarodowej aukcji futrzarskiej w Lipsku, pomimo dobrej jakości włosa i poprawionej barwy okrywy, za skóry tchórze płacono zaledwie 11,3 dolara, podczas gdy za norki 45 a za nutrie 21,7 dolara. W następnych latach sytuacja nieco się poprawiła. W 1986 r. na aukcjach w Londynie oraz Helsinkach zapotrzebowanie na skóry tchórze hodowlanych było absolutnie marginalne. Sprzedano zaledwie 7% oferty po cenie 6,33 dolara USA, tj. 8,1% poniżej wstępnej wyceny brokera. W latach 90. ubiegłego wieku zainteresowanie skórami tych zwierząt spadło na tyle, że większość domów aukcyjnych zaprzestała ich wystawiania.

W Polsce jeszcze w latach 80. Przedsiębiorstwo Obrotu Surowcami Włókienniczymi i Skórzanymi prowadziło skup skór tchórze, tchórzofretek i fretek. W 1983 r. płacono, w zależności od klasy i długości, za skóry surowe tchórze od 300 do 3100 zł, a tchórzofretek od 250 do 2400 zł. W latach 1984 i 1985 znacznie podniesiono cenę skupu, aby uczynić hodowlę tych zwierząt bardziej opłacalną i wówczas za surowe skóry tchórze hodowcy mogli uzyskać od 550 do 5000 zł, tchórzofretek od 400 do 3800 zł, a fretek od 100 do 1000 zł.

Fot. 5. Młode tchórze z matką
Photo 5. Young polecats with their mother

W 1985 r. rodzimą populację tchórzofretek uzupełniono materiałem importowanym ze Szkocji. Dolew krwi tchórze szkockich spowodował korzystne zmiany w okrywie włosowej. Uzyskano zwierzęta w innym typie barwnym (popielato-kremowe), poszukiwanym na światowym rynku futrzarskim. Ponadto, poprawiła się gęstość okrywy włosowej oraz uzyskano skrócenie włosów pokrywowych, przy jednoczesnym równomiernym zawołowaniu. Skóry tak uszlachetnionych tchórze uzyskiwały wyższe ceny. Zachowanie korzystnych cech okrywy włosowej do dziś wyznacza kierunek prowadzenia prac hodowlanych.

W końcu lat 80. roczna produkcja skór tchórze w Polsce wynosiła około 20 tys. sztuk. Istniejąca w późniejszym okresie dekonunktura na skóry mięsożernych zwierząt futerkowych doprowadziła do bardzo znacznego zmniejszenia populacji tych zwierząt. W tabeli 1 przedstawio-

no wykaz hodowlanych ferm tchórz, objętych oceną wartości użytkowej i hodowlanej według

danych zamieszczanych w biuletynie sprawozdawczym „Hodowla Zwierząt Futerkowych”.

Tabela 1. Liczba ferm hodowlanych, wielkość pogłowia samic oraz młodzieży hodowlanej w latach 1994–2012
Table 1. Number of breeding farms, and female and young stock population size in 1994–2012

Rok Year	Liczba ferm objętych kontrolą No. of recorded farms	Łączna liczba samic objętych kontrolą (szt.) Total no. of recorded females (head)	Potomstwo odsadzone (szt.) Weaned offspring (head)	Potomstwo poddane ocenie (szt.) Recorded offspring (head)	Sprzedaż materiału hodowlanego (szt.) Sale of breeding stock (head)
1994	9	275	1078	569	176
1995	6	183	935	232	80
1996	4	123	922	147	18
1997	3	95	693	100	248
1998	3	102	578	98	13
1999	1	30	165	18	–
2000	1	30	275	38	13
2001	1	50	255	55	35
2002	2	56	317	56	34
2003	4	108	627	157	234
2004	5	170	926	209	223
2005	5	264	1724	110	67
2006	4	143	694	113	272
2007	4	144	912	133	163
2008	5	190	883	203	–
2009	5	221	1306	125	brak danych no data
2010	3	121	360	74	brak danych no data
2011	2	112	292	65	brak danych no data
2012	2	79	342	80	brak danych no data

Drastycznie niska liczebność populacji sprawiła, że w latach 2000. tchórz został zagrożony wyginięciem. Gatunek ten stanowi cenny element różnorodności genetycznej mięsożer-nych zwierząt futerkowych, dlatego też podjęto próbę jego ochrony.

W czerwcu 1992 r., na konferencji Narodów Zjednoczonych – Środowisko i Rozwój w Rio de Janerio, 167 krajów zrzeszonych w ONZ podpisało Konwencję o Różnorodności Biologicznej. Polska ratyfikowała tę konwencję, a Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi powie-

rzyło Instytutowi Zootechniki Państwowemu Instytutowi Badawczemu zadania związane z koordynacją ochrony zasobów genetycznych zwierząt w Polsce. Na mocy Zarządzenia Dyrektora Instytutu Zootechniki nr 20/07 z 2.07.2007 r., załącznik nr 5, został wprowadzony w życie program ochrony zasobów genetycznych tchórza hodowlanego (Bielański, 2006).

Program obejmuje zachowanie lokalnych typów barwnych tchórza hodowlanego. Wymogi dla hodowcy to: utrzymanie minimalnej liczby zwierząt w stadzie (wg stanu na dzień

20 kwietnia) – 10 samic tchórze hodowlanego zakwalifikowanych do programu ochrony. Konieczny jest wpis stada do księgi zwierząt hodowlanych i prowadzenie dokumentacji hodowlanej.

Hodowcy biorący udział w programie otrzymują ekwiwalent utraconych korzyści w wysokości 140 zł na jedną samicę stada podstawowego. Płatność nie przysługuje na samice ponad maksymalną liczbę zwierząt w stadzie. Okazuje się, że w wielu przypadkach jest to istotny argument, przemawiający za utrzymaniem stada hodowlanego.

Celem wprowadzonego programu ochrony było zachowanie populacji tchórze oraz zwiększenie jej liczebności docelowo do minimum 250 sztuk samic, przy zachowaniu trzech typów barwnych w liczebności co najmniej 30 samic w każdym oraz zachowanie zmienności genetycznej w chronionej populacji. W 2007 r. program ochrony zasobów genetycznych zwierząt futerkowych obejmował 132 samice tchórze hodowlanych (3 hodowców), w roku 2008 – 160 samic (3 hodowców), a w roku 2009 – 221 samic (5 hodowców), z czego do 200 samic stada podstawowego Centralna Stacja Hodowli Zwierząt wypłaciła dotację. Od 2011 r. liczba ferm spadła do 2.

Celem prowadzonej pracy hodowlanej jest stabilizacja wzorca rasowego, a w szczególności czystości barwy okrywy włosowej w obrębie poszczególnych typów barwnych oraz wyrównanie długości włosów.

Ocena wartości użytkowej tchórze prowadzona jest łącznie z oceną wartości hodowlanej, zgodnie z przepisami obowiązującymi w tym zakresie i obejmuje:

- 1) użytkowość rozplodową stada,
- 2) ocenę fenotypu zwierzęcia dokonywaną w okresie jego życia.

Ocena użytkowości rozplodowej obejmuje określenie:

- 1) liczby samic i samców stada podstawowego w pierwszym dniu pierwszego kojarzenia w danym roku kalendarzowym,
- 2) liczby młodych urodzonych w danym roku kalendarzowym,

- 3) liczby młodych odchowanych na dzień 1 września,
- 4) średniej liczby odchowanych młodych, którą wylicza się, dzieląc liczbę młodych odchowanych na dzień 1 września przez liczbę samic stada podstawowego w pierwszym dniu pierwszego kojarzenia w danym roku kalendarzowym.

Ocenię fenotypu przeprowadzanej w okresie od 20 listopada do 20 grudnia poddawane są tchórze urodzone w roku kalendarzowym, w którym przeprowadza się ocenę. Ocena fenotypu ma na celu ustalenie stopnia zgodności ze wzorcem odmiany i obejmuje:

- a) wielkość i budowę zwierzęcia,
- b) typ barwny,
- c) czystość barwy okrywy włosowej,
- d) jakość okrywy włosowej.

Wielkość zwierzęcia określa się jako masę ciała wyrażoną w gramach, z dokładnością do 50 g. Pozostałe cechy ocenia się organoleptycznie. Tchórze ocenia się w rękę przy użyciu rękawic lub klatek. Ocena odbywa się w świetle dziennym (nie w słońcu) lub w świetle jarzeniowym o barwie zbliżonej do barwy światła dziennego. Nie ocenia się tchórze z objawami chorobowymi oraz oznakowaniem nie pozwalającym na identyfikację zwierząt. Ponadto, ocenię nie podlegają tchórze z ułomnościami (jak brak łap i ogona itp.), objawami pochorobowymi, ranami lub ropniami itp. oraz z łysinami w okrywie włosowej.

Stopień zgodności ze wzorcem odmiany wyraża się w punktach, ilość punktów za poszczególne cechy wynosi:

- a) wielkość i budowa zwierzęcia – 0–6 pkt,
- b) typ barwny – 0–3 pkt,
- c) czystość barwy okrywy włosowej – 0–3 pkt,
- d) jakość okrywy włosowej – 0–8 pkt.

Tchórze jest naprawdę bardzo ciekawym i wartym utrzymania zwierzęciem, dlatego istnieje nadzieja, że podjęte działania pomogą w zachowaniu wieloletniego dorobku w zakresie hodowli tchórze i będą sygnałem dla hodowców, że ich praca jest doceniana i potrzebna.

Literatura

- Bednarz M., Frindt A. (1991). Hodowla tchórzy. PWRiL, Warszawa, 183 ss.
- Bielański P. (2006). Rola i znaczenie lokalnych ras i odmian zwierząt futerkowych oraz możliwości ich ochrony w ramach działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w latach 2007–2013. Wiad. Zoot., 4: 44–48.
- Maciejowski J. (1987). Tchórz hodowlany czy tchórzofretka. Hod. Drob. Inw., 3: 10–11.
- Papciak Z. (1983). Dziki tchórz jako zwierzę futerkowe. Hod. Drob. Inw., 2: 10–12.
- Woliński Z. (1982). Wielowiekowa historia zwykłej fretki. Hod. Drob. Inw., 5: 13–14.
- Wzorzec tchórzy (1999). Centralna Stacja Hodowli Zwierząt, Warszawa.
- Zoń A., Kubanek D. (1985). Czy warto wprowadzać dwukrotne wykoty u tchórzofretek? Hod. Drob. Inw., 7: 11.

DOMESTICATION OF FUR-BEARING CARNIVORES – POLECATS YESTERDAY AND TODAY

Summary

In the taxonomy, polecats belong to the order *Carnivora*, the family *Mustelidae*, the subfamily *Mustelinae*, the genus *Mustela* (weasels). The subgenus polecat included 4 species: the European polecat (*Mustela putorius*), the steppe polecat (*Mustela eversmanni*), the ferret (*Mustela putorius furo*) and the American polecat (*Mustela nigripes*).

The polecat was probably domesticated around 2500 years ago in the Mediterranean Basin. Compared to mink and common foxes, female polecats are characterized by high fertility and prolificacy. They give birth to 1–18 young per litter (8 pups on average). They have a rather characteristic coat colour, with almost black or black-and-brown guard hair growing above grey or straw-coloured down hair. The two colours of hair coat determined the attractiveness of these skins on the fur market, because such colours cannot be obtained by imitating the skins of other species, for example by dyeing. Regrettably, polecat skins have lost competition to mink, foxes, and chinchillas. The dramatically small population in the 2000s brought the polecat to the verge of extinction. However, attempts at conservation have been made because this species is a valuable component of genetic diversity in fur-bearing carnivores. In 2007, the breeding polecat genetic resources conservation programme was introduced and one of its aim is to preserve local colour types.

Fot. w pracy: D. Kowalska, internet

